5. Калитич Г. Функціонально-інформаційний синтез НТІР / Г. Калитич // Економіка Україна. – 1999. – № 10. – С. 36–45.

6. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность / Кокурин Д.И. – М. : Экзамен, 2001. – 215 с.

7. Кравченко С.И. Исследование сущности инновационного потенциала / С.И. Кравченко, И.С. Кладченко // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия экономическая. – Донецк : ДонНТУ, 2003. – Вып. 68. – С. 88–96.

8. Лазарев В.С. История и зарубежный опыт создания и деятельности технопарков и бизнес инкубаторов / В.С. Лазарев, Т.А. Демещик. – Минск : Изд-во РУП «Технопарк БНТУ «Метолит», 2005.

9. Физический энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохорова. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – С. 581.

10. Schumpeter, J. The Theory of Economic Development / J. Schumpeter. – Cambridge : Harvard, 1934.

Надійшла 04.05.2012; рецензент: д. е. н. Гонта О. І.

УДК 658.147:658.569(477)

А. І. БЕРЕСНЕВА, Л. Ю. МИХАЛЬЧИК
Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

У статті розглянуто необхідність фінансування інноваційних перетворень на підприємствах. Здійснено аналітичний огляд діяльності інноваційно активних підприємств.

The article discusses the need for innovative financing reforms on businesses. The state-of-the-art review of activity is carried out innovative active enterprises.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційні процеси, інвестиції, управління інноваційною діяльністю, управлінські технології, фінансування інноваційних процесів.

Актуальність теми. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств України є особливо актуальним в сьогоднішніх нестійких умовах. Обмеженість бюджетних ресурсів, нестача власних фінансових коштів підприємств для оновлення матеріальної бази, зростання виробництва, підвищення ділової активності, випуску продукції, конкурентоздатної на світових ринках вимагає залучення сторонніх коштів та інвестицій для удосконалення виробничих процесів та технологій.

Теоретичні і практичні засади фінансової діяльності досліджувались багатьма науковцями та економістами. Проте поставлена проблема тісно пов'язана з питанням інвестиційного планування: окремо вирішується питання пошуку коштів для фінансування проектів, і незалежно визначаються напрямки капіталовкладень і їхня ефективність. Ці напрямки повинні бути нерозривними складовими частинами єдиного цілого. Без їхнього постійного узгодження, взаємозв'язку неможливо забезпечити безперебійне функціонування підприємства.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Питанням розкриття суті фінансового забезпечення, дослідження різних підходів до підвищення ефективності фінансування інноваційної діяльності, виявлення та використання резервів для реалізації інноваційної діяльності, економічним обґрунтуванням інноваційних проектів, з'ясуванням причин виникнення негативних тенденцій в здійсненні інноваційної діяльності присвячена чимала кількість робіт зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів: Валдайцев С.В., Горобців В.П., Громека В.І., Хобта В.М., Кравченко С.І., Шинків В.С., Лапін Н.І., Мінделі Л.Є., Друкер П., Санто Б., Твісс Б.І., Фостер Р., Фрімен Д.О., Шумпетер І.І. та ін.

Метою є розкриття потенціалу залучення та використання інвестицій, які є найважливішим чинником економічного зростання, що забезпечує збільшення певної частки щорічного реального продукту країни.

Виклад основного матеріалу. Проблеми, які виникають під час здійснення інноваційної діяльності підприємств, можна виявити, аналізуючи фактори, що стримують впровадження інновацій. Під факторами розуміють умови, потрібні для здійснення цих процесів, а також причини, що впливають на їх результати. Наявність великої кількості факторів, що мають вплив на інноваційний розвиток підприємств, зумовлює потребу їх систематизації. Їх умовно можна поділити на три групи – економічні, виробничі та правові.

До економічних факторів можна віднести:

- нестачу власних коштів підприємств (найбільш вагомий економічний фактор);
- недостатню фінансову підтримку держави;
- великі витрати на нововведення;
- високий економічний ризик;
- тривалий термін окупності нововведень;
- невизначеність термінів інноваційного процесу;
- низький платоспроможний попит на продукцію;

- нерозвиненість фінансового ринку і неготовність капіталу до широкого інвестування в інноваційну сферу [1].

До виробничих факторів відносять:

- нестачу інформації про нові технології і ринки збуту;
- відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями;
- незавершений характер інноваційно-дослідницьких робіт, коли інновацію для впровадження у виробництво потрібно ще значно доопрацьовувати і адаптувати;
- несприйнятливість підприємств до нововведень;
- відсутність кваліфікованого управління інноваційними процесами.

Серед правових факторів можна виділити недосконаліть інструментів правового регулювання інноваційної діяльності, особливо у сфері захисту прав інтелектуальної власності, трансферу технологій та відсутність оптимального рівня оподаткування інноваційних розробок підприємств.

Динамічні умови здійснення інноваційної діяльності вимагають достатньої обґрунтованості планів, яка, насамперед, визначається ступенем забезпеченості ресурсами, необхідними для здійснення проектів. Тому особливу увагу на стадії планування нововведень треба приділяти аналізу потенційних джерел фінансування, вибору їх відповідно до умов надання і повернення та пошуку оптимального варіанта [2].

В умовах ринкової економіки проблема інновації підприємства набувають особливого значення, коли фінансування є головною перешкодою на шляху інноваційного процесу.

Для виходу з кризового стану всіх галузей економіки України, в тому числі й найважливіших базових галузей промисловості є необхідним як найшвидше здійснення технічної реконструкції вітчизняних підприємств, результатом якої було б підвищення рівня якісного стану їхньої виробничої бази і досягнення такого рівня техніки і технології, котрий дав би змогу національним підприємствам випускати продукцію високої якості та забезпечити її конкурентоспроможність на світових ринках [3].

Джерелом фінансування науково-дослідної діяльності і конструкторських розробок країн із ринковою економікою виступають державні бюджети, державні спеціальні фонди, власні (зароблені) кошти виконавців наукових розробок (промислових фірм, приватних некомерційних організацій і вищих навчальних закладів).

Пряме фінансування переважно впливає на прискорення процесу у сфері наукових досліджень та освоєнні новітніх галузей промисловості, а створення пільгових умов підвищує технічний рівень виробничої бази діючих підприємств, стимулює впровадження ними прогресивних технологій та результатів прикладних досліджень і нововведень [4].

Крім того, ще одним важливим фактором для формування сприятливого інвестиційного клімату в країні є стабільна банківська система. На жаль, на даний час в Україні банківська система переживає дуже скрутні часи. Українські банки втратили довіру іноземних кредиторів, а також, що найголовніше – довіру населення. Саме тому, сьогодні мізерним є кредитування юридичних та фізичних осіб банками, так само значно зменшився обсяг депозитів, які знаходяться на рахунках українських банків. Для стабілізації банківської системи потрібно провести цілий комплекс різноманітних заходів, серед яких і формування належної та чіткої правової бази їх діяльності, проведення гнучкої та ефективної політики. Національним банком України з метою належного контролю діяльності банків та мінімізації втручання в таку діяльність інших суб'єктів та інші. Слід зазначити, що стан банківської системи є своєрідним дзеркалом політичної ситуації в країні, тому, окрім всього іншого, важливим є також політична стабільність у державі [4].

Аналіз показників функціонування і розвитку підприємств України вказує на низьку інтенсивність інноваційних процесів, скорочення масштабів впровадження інновацій у промисловості (за 2008 р. лише 10,8 % вітчизняних промислових підприємств впроваджували інновації) [5] зростання собівартості виготовлюваної продукції та зниження її конкурентоспроможності.

Дослідженнями встановлено, що основним джерелом фінансування витрат підприємств на інноваційну діяльність залишаються власні (реінвестиційні) кошти. Аналіз статистичних даних вказує на те, що за період 2000-2008 рр. їх частка в загальному обсязі витрат на фінансування інноваційної діяльності у 2000 р. становила 79,6 %, а у 2008 р. – вже 60,6 %, що свідчить про тенденцію до зменшення можливостей фінансування із цього джерела [6].

Загалом, слід зазначити, що нормами Закону передбачено цілий ряд заходів, які матимуть позитивний вплив на стан економічної системи України та мінімізують вплив світової економічної кризи. Однак, потрібно визнати, що дані заходи були застосовані із певним запізненням, тобто їх ефективність значно послаблюється, адже негативні тенденції вже проникли в економічну систему нашої країни. Крім того, відповідно до даних Державного комітету статистики України скоротився обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2009 р., який становив 5 мільярдів 634,6 мільйони доларів США, що становить 51,6% надходжень 2008 року.

Визначальне значення в державному регулюванню інноваційним процесом належить економічному обґрунтуванню інновацій. Крім того, цілий ряд питань, таких як вибір пріоритетів, фінансування інновацій, їх економічне обґрунтування тощо потребує визначеної науково-теоретичної проробки, спрямованої на створення діючих практичних інструментів, що дозволять активізувати інноваційну діяльність, підвищити

ефективність господарювання та відповідно поліпшити економічний стан окремих підприємств, галузей, регіонів і держави в цілому.

Аналіз динаміки інноваційно активних підприємств за 2000–2009 рр. свідчить, що, всупереч зменшенню кількості підприємств, які впроваджували інновації в загальній кількості промислових підприємств, з 2007 р. спостерігалося поліпшення ситуації, а зазначені показники почали зростати (табл. 1). Проте в 2008 р. їх кількість значно зменшилась та стала найменшою за весь аналізований період. Разом з тим, кількість засвоєних нових видів техніки, впроваджених нових технологічних процесів почала збільшуватися. У 2009 р. питома вага підприємства, що займалися інноваційною діяльністю зросла, а загальна сума витрат зменшилася.

Важливо розуміти, що при використанні в умовах України західного досвіду створення і функціонування інноваційної інфраструктури необхідно враховувати, що ні зараз, ні в найближчому майбутньому не доводиться розраховувати на загальне бюджетне фінансування [6].

Таблиця 1

Інноваційна активність підприємств України за період 2000-2009 рр., млн грн.

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямами				
			Дослідження і розробки	придбання нових технологій	підготовка виробництва для впровадження інновацій	придбання машин та обладнання пов'язані з упровадженням інновацій	інші витрати
2000	18,0	1760,1	266,2	72,8	162,9	1074,5	182,7
2001	16,5	1979,4	171,3	125,0	183,8	124,4	249,8
2002	18,0	3018,3	270,1	149,7	325,4	1865,6	407,7
2003	15,1	3059,8	312,9	95,9	527,3	1873,7	250,0
2004	13,7	4534,6	445,3	143,5	808,5	2717,5	419,8
2005	11,9	5751,6	612,3	243,4	991,7	3149,6	754,6
2006	11,2	6160,0	992,9	159,5	945,7	3489,2	563,7
2007	14,2	10850,9	986,5	328,4	X	7471,1	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	421,8	X	7664,8	2664,0
2009	13,2	11327,1	1310,2	482,4	X	7114,1	2163,1

З даних таблиці видно, що на підприємствах України зросли витрати на впровадження та розвиток інновацій. Порівняно із 2000 р. загальна сума витрат зросла на 9567 млн грн.

Висновки. Не дивлячись на те, що перехід до ринкової економіки передбачає зменшення ролі держави в інноваційній діяльності, через ряд обставин (в першу проблема інвестиційного клімату) найближчим часом в Україні держава і надалі змушена відігравати ключову роль в фінансуванні найважливіших напрямків НТП.

Для підвищення активності інноваційної діяльності в нашій країні конче потрібна розробка й впровадження цільової комплексної державної програми, в якій необхідно визначити форми і джерела фінансової підтримки здійснення наукових досліджень і розробок на державному і регіональному рівнях, а також їх використання підприємствами різних галузей.

У програмі мають бути визначені більш ефективні й сучасні моделі інноваційного розвитку на базі приватно-державного партнерства, зокрема спільне фінансування проектів при зосередженні управління їх реалізацією в руках бізнесу; децентралізація державної підтримки тощо.

Література

1. Зінько Н. Інструменти стимулювання інноваційної діяльності (на прикладі Індії, Ірландії, Сінгапуру, Фінляндії, Японії) / Н. Зінько // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 220–226.

2. Клименко В.І. Фінансування інноваційної діяльності в Україні / Клименко В.І. // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 1. – С. 24–31.

3. Отецький В.Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики : [монографія] / Отецький В.Л. – К. : Вид-во "Фенікс", 2003. – 320 с.

4. Юркевич О.М. Фінансове забезпечення науково - технічної інноваційної діяльності / О.М. Юркевич // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 106–112.

5. Карпенко Г.В. Фінансові інновації: питання теорії та можливості впровадження в економіку країни / Г.В. Карпенко, А.П. Данькевич // Фінанси України. – 2008. – № 9. – С. 111–118.

6. Борейко В.І. Інновації як основа економічного зростання / В.І. Борейко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 9. – С. 42–48.

Надійшла 04.05.2012; рецензент: д. е. н. Ведерніков М. Д.

УДК 658.149

В. В. ЛЕВИЦЬКИЙ
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

УЧАСТЬ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА У ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНІСТІ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

В статті розглянуто наукові підходи до створення ефективної системи механізмів впливу капіталу на інвестиційну діяльність як основу забезпечення соціально-економічної стійкості підприємства та його ефективного розвитку.

In the article the scientific going is considered near creation of the effective system mechanisms influence of capital on investment activity as basis of providing socio-economic firmness enterprise and him effective development.

Ключові слова: капітал, підприємство, інвестиційна діяльність, оцінка впливу капіталу на інвестиційну діяльність, забезпечення соціально-економічної стійкості підприємства.

Вступ. У системі основних економічних ресурсів окремих господарських систем та суспільства у цілому, що визначають потенціал та темпи їх поступального економічного розвитку, важлива роль належить капіталу як основному стимулятору інвестиційної діяльності. Капітал являє собою накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками у економічний процес як інвестиційний ресурс та фактор виробництва з метою отримання доходу, а капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, що інвестуються у формування його активів та сприяє здійсненню інвестиційної діяльності.

Інвестиційна діяльність підприємства підпорядкована довгостроковим цілям його розвитку, тому процес використання капіталу в цьому виді діяльності повинен здійснюватися відповідно до попередньо розробленої фінансовою політики. Дана політика носить назву інвестиційної, повинна бути пов'язана зі стратегічними цілями розвитку підприємства, а саме забезпечення соціально-економічної стійкості підприємства за різних економічних ситуацій на ринку.

Оскільки, інвестиційна політика підприємства представляє собою частину стратегії використання капіталу підприємства, що полягає у виборі й реалізації найбільш ефективних форм реальних та фінансових інвестицій з метою забезпечення високих темпів його розвитку і розширення економічного потенціалу господарської діяльності, наслідком якого є забезпечення формування соціально-економічної стійкості підприємства.

Розробка ефективної інвестиційної політики підприємства, що визначає найбільш ефективні шляхи використання капіталу в процесі його інвестиційної діяльності є основою створення та забезпечення соціально-економічної стійкості підприємства.

Постановка проблеми. Для економіки важливе значення має стабілізація та розвиток виробництва, на цій основі збільшення обсягу інвестицій у привабливі галузі є одним з стимулів забезпечення процвітання держави в цілому. Інвестиції вважаються головною передумовою суспільного розвитку, але на шляху процесу інвестування стоять багато перепон та проблем, що не дозволяють зробити даний процес ефективним та впорядкованим.

Оцінка впливу капіталу на інвестиційну діяльність є процесом вкладення майнових та немайнових цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток, або досягається соціальний ефект, саме тому вони є однією з основних характеристик соціально-економічної ситуації в Україні та тенденцій розвитку й забезпечення соціально-економічної стійкості підприємства.

Соціально-економічна стійкість підприємства характеризується:

- достатньою фінансовою забезпеченістю безперервності основних видів діяльності;
- незалежністю від зовнішніх джерел фінансування;
- здатністю маневрувати власними засобами підприємства;
- достатнім забезпеченням матеріальних обігових коштів власними джерелами покриття;
- станом власного виробничо-економічного потенціалу підприємства;
- соціальними показниками розвитку підприємства у поєднанні з соціальними пріоритетами розвитку території, де знаходиться підприємство;
- комплексним забезпеченням соціально-економічного розвитку підприємства.